JAMHURI YA MUUNGO WA TANZANIA

BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA

MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

614 **MAARIFA YA JAMII**

Muda: Saa 3. **MAJIBU** **Year: 2024**

Maelekezo

1. Karatasi hii ina Sehemu **A** na **B** zenye jumla ya maswali **kumi na manne (14).**
2. Jibu maswali **yote** kutoka Sehemu **A** na maswali **manne (4)** kutoka Sehemu **B**.
3. Sehemu **A** ina alama **arobaini (40)** na Sehemu **B** ina alama sitini **(60).**
4. Simu za mkononi **haziruhusiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org
TETEA

Find this and other free resources at: https://maktaba.tetea.org
Prepared by Maria Marco for TETEA

SEHEMU A (Alama 40)

Jibu maswali **yote** katika sehemu hii.

1. **Eleza kwa ufupi sababu za kutokea kwa Jua la utosi, Kupatwa kwa jua, Usiku na mchana na Mabadiliko ya misimu.**

Jua la utosi hutokea pale ambapo jua linapokuwa moja kwa moja juu ya kichwa cha mtu wakati wa mchana, hasa katika maeneo ya tropiki. Hii husababishwa na mzunguko wa dunia na mwelekeo wa miale ya jua kuelekea kwenye maeneo ya Ikweta wakati wa machipuko na mavuno.

Kupatwa kwa jua hutokea pale ambapo mwezi unapopita kati ya dunia na jua na kufunika mwanga wa jua sehemu au kabisa kwa muda mfupi. Hii hutokea wakati wa mwezi mwandamo na wakati mwezi, dunia na jua vinapolingana kwenye mstari mmoja.

Usiku na mchana husababishwa na mzunguko wa dunia kwenye mhimili wake kwa muda wa saa 24. Sehemu ya dunia inayotazama jua hupata mchana na ile inayokuwa upande wa pili hupata usiku.

Mabadiliko ya misimu husababishwa na mwelekeo wa mhimili wa dunia unaopinda kwa nyuzi 23.5 na mzunguko wa dunia kuzunguka jua. Hali hii husababisha sehemu tofauti za dunia kupokea miale ya jua kwa viwango tofauti wakati wa mwaka.

2. **Eleza umuhimu wa kipimo cha ramani, kichwa cha ramani, dira na ufunguo wa ramani.**

Kipimo cha ramani ni muhimu kwa kuonyesha uwiano kati ya umbali halisi ardhini na umbali kwenye ramani. Hii humwezesha mtumiaji kufahamu ukubwa wa eneo au umbali kati ya sehemu mbili.

Kichwa cha ramani kinaeleza mada au maudhui ya ramani husika. Hii humsaidia mtazamaji kuelewa haraka aina ya taarifa inayowasilishwa kama vile ramani ya mvua au ya miji.

Dira huelekeza mwelekeo kwenye ramani kwa kuonyesha upande wa kaskazini. Hii inamsaidia mtumiaji kujua mwelekeo wa maeneo mengine kulingana na ramani.

Ufunguo wa ramani hutoa maana ya alama na rangi zinazotumika kwenye ramani. Hii hurahisisha uelewa wa maudhui na matumizi ya ramani kwa usahihi.

3. **Bainisha kwa ufupi mambo manne yanayoweza kusababisha majanga ya asili.**

Kuwepo kwa miamba ya volkano inayolipuka mara kwa mara husababisha majanga kama mlipuko wa volkano na mito ya lava.

Matetemeko ya ardhi yanayosababishwa na mwendo wa sahani za gandunia husababisha madhara kama kubomoka kwa majengo na maporomoko ya ardhi.

Mvua kubwa zisizo za kawaida husababisha mafuriko yanayoathiri makazi na kuharibu mazao.

Upepo mkali kama vimbunga au tufani husababisha uharibifu wa mali, vifo na uharibifu wa mazingira.

4. **Soma takwimu za tabia nchi kutoka kwenye jedwali ulilopewa na kisha baini miezi yenye hali ya hewa ya baridi, kukokotoa wastani wa kiwango cha mvua kwa mwezi, kubaini aina ya tabia nchi ya eneo husika na sababu zake, kubaini miezi yenye kiwango cha juu cha joto.**

Kwanza, tambua miezi yenye viwango vya chini vya joto kwenye jedwali. Hiyo ndiyo miezi ya baridi.

Pili, jumlisha kiwango cha mvua ya miezi yote kisha gawa kwa idadi ya miezi kupata wastani wa mvua kwa mwezi.

Tatu, angalia muundo wa mvua na joto katika mwaka mzima ili kubaini kama eneo ni la tropiki, jangwa, savana au mbuga kutokana na idadi na usambazaji wa mvua.

Mwisho, tambua miezi yenye viwango vya juu vya joto kwenye jedwali.

5. **Eleza kwa ufupi namna mwalimu anavyoweza kutumia azimio la kazi, andalio la somo, shajara ya somo pamoja na nukuu za somo katika ufundishaji wa somo la Jiografia.**

Azimio la kazi humsaidia mwalimu kupanga mada na shughuli za kujifunza zinazopaswa kufundishwa kwa kipindi fulani cha muda wa mwaka au muhula.

Andalio la somo humwelekeza mwalimu namna ya kufundisha somo moja kwa siku, kwa kupanga malengo, mbinu, vifaa, na tathmini ya somo hilo.

Shajara ya somo hutumika kurekodi somo lililofundishwa, tarehe, idadi ya wanafunzi waliokuwepo na changamoto zilizojitokeza ili kuboresha ufundishaji wa baadaye.

Nukuu za somo ni maelezo mafupi au kanuni muhimu ambazo mwalimu anazitumia kuwahimiza wanafunzi kukumbuka hoja muhimu za somo.

6. **Kanusha kauli kuwa kutawaliwa kwa bara la Afrika na mataifa ya Ulaya kulitokana na udadisi na ugunduzi wa kisayansi na siyo malengo ya kiuchumi.**

Kauli hii si sahihi kwa sababu sababu kuu ya mataifa ya Ulaya kutawala Afrika ilikuwa malengo ya kiuchumi kama kutafuta masoko ya bidhaa zao za viwandani.

Pia walitaka vyanzo vya malighafi kama pamba, dhahabu, shaba na mafuta ili kuendesha viwanda vyao.

Waliitumia Afrika kama soko la kuuza bidhaa zao za viwandani zilizozalishwa kwa wingi katika mapinduzi ya viwanda.

Walihitaji ardhi ya kilimo na maeneo ya uwekezaji kama mashamba makubwa ya kahawa na miwa.

7. **Ukiwa kama Mwalimu wa somo la Historia, onesha mbinu tano za kufundisha wanafunzi mada ya Vitangulizi vya Ukoloni.**

Kwanza, mwalimu anaweza kutumia mbinu ya hadithi kueleza kwa simulizi namna mataifa ya Ulaya yalivyokuja Afrika.

Pili, kutumia mjadala darasani kuibua hoja mbalimbali kuhusu sababu za kuingia kwa wakoloni Afrika.

Tatu, kufanya maonesho ya picha na ramani za njia zilizotumiwa na wakoloni kufika Afrika.

Nne, kutumia masimulizi ya watu waliopata taarifa kutoka kwa wazee kuhusu ujio wa wakoloni.

Tano, kutumia filamu au vipande vya video vinavyoonyesha matukio ya kipindi cha ukoloni.

8. **Eleza kwa ufupi hoja nne za kupinga mtazamo kwamba hakuna hatua zozote zilizopigwa na nchi za Kiafrika tangu zilipojipatia uhuru kutoka kwa wakoloni.**

Baada ya uhuru, nchi nyingi za Kiafrika zilifanikiwa kuunda serikali zao huru bila kuongozwa tena na wakoloni.

Ziliweza kuanzisha taasisi za elimu, afya na huduma za jamii ambazo zilikuwa haba wakati wa ukoloni.

Zilijiunga na mashirika ya kimataifa kama Umoja wa Mataifa na Umoja wa Afrika, kushiriki maamuzi ya dunia.

Zimefanikiwa kuimarisha miundombinu kama barabara, hospitali na shule ambazo zilipigwa marufuku kwa wazawa kipindi cha ukoloni.

9. **Eleza kwa ufupi sababu nne za kushindwa kwa jamii nyingi za Kiafrika katika mapambano yao dhidi ya uvamizi wa Kikoloni.**

Moja, kukosekana kwa umoja miongoni mwa jamii mbalimbali kwani walipigana kivyao.

Pili, wakoloni walikuwa na silaha za kisasa kama bunduki wakati Waafrika walikuwa na mikuki na mishale.

Tatu, baadhi ya machifu walishirikiana na wakoloni kwa sababu ya tamaa ya madaraka na mali.

Nne, ujinga na imani za kishirikina ziliwafanya waamini kuwa wakoloni walikuwa na nguvu za kichawi.

10. **Tumia hoja nne kueleza kwa ufupi changamoto ambazo nchi za kiafrika zilikumbana nazo mara baada ya kupata uhuru.**

Kwanza, nchi nyingi zilijikuta na uchumi duni uliotegemea kilimo cha mazao machache ya biashara.

Pili, ukosefu wa wataalamu na viongozi wenye uzoefu wa kuendesha serikali na sekta muhimu.

Tatu, migogoro ya kisiasa na mapinduzi ya mara kwa mara kutokana na vita vya madaraka.

Nne, changamoto za ukabila na migogoro ya mipaka iliyowekwa na wakoloni bila kuzingatia makabila.

SEHEMU B (Alama 40)

Jibu maswali **yote** katika sehemu hii.

11. Tumia hoja tano kufafanua umuhimu wa nguvu za jua katika maisha ya binadamu katika Sayari Dunia.

Nguvu za jua husaidia katika uzalishaji wa chakula kupitia mchakato wa usanisinuru. Mimea hutumia mwanga wa jua kutengeneza chakula chao kwa kutumia kaboni dioksidi na maji, na hatimaye kutengeneza wanga na kutoa oksijeni, ambayo binadamu na viumbe wengine hutegemea.

Nguvu za jua hutumika kama chanzo kikuu cha nishati mbadala. Katika maeneo mengi duniani, nguvu za jua zinatumika kuzalisha umeme wa sola unaotumika majumbani, mashuleni, hospitalini na kwenye shughuli za kiuchumi bila kuchafua mazingira kama nishati za kisukuku.

Nguvu za jua husababisha mzunguko wa maji kwa kuchochea uvukizaji wa maji kutoka kwenye bahari, mito na maziwa kwenda angani, ambapo huunda mawingu na hatimaye mvua, ambayo ni muhimu kwa kilimo, matumizi ya nyumbani na viwandani.

Nguvu za jua husaidia kudhibiti joto na hali ya hewa duniani. Eneo linalopata jua zaidi huwa na joto la juu, wakati maeneo yasiyopata jua huwa na baridi. Mabadiliko haya ya joto husababisha upepo na kusaidia kusawazisha hali ya anga duniani.

Nguvu za jua zina umuhimu wa kiafya kwa binadamu kwa kusaidia mwili kuzalisha vitamini D. Mwanga wa jua unapogusa ngozi, mwili huzalisha vitamini hii ambayo ni muhimu kwa kuimarisha mifupa na kuzuia magonjwa kama vile ulemavu wa mifupa na kudhoofika kwa kinga ya mwili.

12. Tumia hoja tano kueleza mambo mbalimbali yaliyochochea harakati za kupigania Uhuru ndani ya nchi za Afrika mara baada ya Vita kuu ya Pili ya Dunia.

Athari za Vita Kuu ya Pili ya Dunia zilichochea harakati za uhuru kwa kuwa askari wa Kiafrika walioshiriki vitani walipata ujasiri na kuelewa kuwa mkoloni si hodari kama walivyodhani awali, hivyo waliporejea walihamasisha wenzao kupinga ukoloni.

Kuibuka kwa mataifa huru kama India mwaka 1947 kulitia hamasa nchi za Kiafrika kuamini kuwa inawezekana kujikomboa kutoka kwa wakoloni, na hivyo harakati za kudai uhuru ziliongezeka.

Kuundwa kwa Umoja wa Mataifa mwaka 1945 na kuwepo kwa kipengele kinachotetea haki ya kila taifa kujitawala kuliwapa Waafrika jukwaa la kimataifa la kupaza sauti zao dhidi ya ukoloni na unyonyaji wa wakoloni.

Kuwepo kwa vikundi vya kisiasa kama vyama vya siasa, vyama vya wafanyakazi na vyama vya vijana kuliunda nguvu ya pamoja na kuongeza kasi ya kudai uhuru kwa kushirikiana na viongozi wa kizalendo waliokuwa mstari wa mbele.

Ubaya wa sera za kikoloni kama ukandamizaji wa haki za binadamu, ubaguzi wa rangi, kazi za kulazimishwa na unyonyaji wa rasilimali za Kiafrika uliwafanya wananchi waelewe madhila ya ukoloni na kuchukua hatua za kupinga mfumo huo.

13. Tumia hoja tano kuchambua umuhimu wa kumbukumbu za upimaji katika mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji wa somo la Jiografia.

Kumbukumbu za upimaji husaidia mwalimu kutathmini maendeleo ya wanafunzi. Kupitia matokeo ya mitihani na majaribio, mwalimu anagundua maeneo ambayo wanafunzi wanafanya vizuri na yale yenye changamoto, hivyo kurekebisha mbinu za ufundishaji.

Kumbukumbu hizi husaidia kuandaa mipango ya masomo kwa kufuata uwezo na maendeleo ya wanafunzi. Mwalimu anaweza kupanga somo linalofuata kwa kuzingatia matokeo ya upimaji wa awali ili kuhakikisha kila mwanafunzi anafaidika.

Kumbukumbu za upimaji zinawezesha kufuatilia mwenendo wa wanafunzi kwa muda. Kwa kulinganisha matokeo ya vipimo mbalimbali, mwalimu anaweza kubaini kama mwanafunzi anapiga hatua au la.

Kumbukumbu hizi ni nyenzo ya mawasiliano kati ya walimu na wazazi au walezi. Wazazi hupata taarifa rasmi kuhusu maendeleo ya mtoto wao darasani, jambo linalosaidia kushirikiana katika kuboresha ufaulu wa mwanafunzi.

Kumbukumbu za upimaji huongeza motisha kwa wanafunzi. Wanafunzi wanapojua matokeo yao yamehifadhiwa na yanafuatiliwa, huongeza bidii ya kujifunza ili wafanye vizuri zaidi katika mitihani inayofuata.

14. Tumia hoja tano kueleza udhaifu wa usemi kwamba "kwa kuwa Maliyamungu ni mwalimu mzoefu amefundisha somo la historia kwa miaka ishirini na tano hivyo hahitaji andalio la somo kwa sababu yeye ana uzoefu".

Kila somo lina mabadiliko na maboresho ya maarifa na mbinu za ufundishaji. Hata mwalimu mwenye uzoefu wa miaka mingi anahitaji andalio la somo kufuata mabadiliko ya mtaala na kufundisha maarifa mapya.

Andalio la somo ni ramani ya mwalimu darasani, bila andalio hata mwalimu mzoefu anaweza kupoteza mwelekeo wa mada au kurudia vipengele visivyo muhimu na kuacha vile vya msingi kwa wanafunzi.

Uzoefu pekee hauwezi kukumbuka kila hatua na mbinu bora za kufundishia kila somo. Andalio husaidia kupanga namna ya kuanza, njia ya kufundisha, maswali ya kuchochea mijadala na jinsi ya kumalizia somo kwa ufanisi.

Mabadiliko ya mazingira ya wanafunzi na tofauti za uwezo kati ya darasa moja na jingine yanahitaji mwalimu kuandaa andalio linaloendana na mazingira ya wakati huo badala ya kutegemea uzoefu wa miaka ya nyuma.

Andalio la somo ni nyenzo ya kitaalamu na kiutawala. Wakaguzi wa elimu na wakuu wa shule huhitaji kuyaona kama sehemu ya kudhibiti na kuboresha viwango vya ufundishaji, hivyo mwalimu asiyeandaa andalio anakosa sifa ya kitaaluma.